

PROGRAMMA WATERERFGOED

VOOR CULTUURHISTORISCHE OBJECTEN VAN HET
WATERSCHAP NOORDERZIJLVEST

26 maart 2024

Colofon

Titel:	Programma Watererfgoed voor cultuurhistorische objecten van het waterschap Noorderzijlvest
Onderwerp:	Restauratie en periodiek onderhoud cultuurhistorische objecten
Categorie:	Water en Maatschappij
Thema:	Vaarwegen en Recreatie
Proces:	Watersysteem & Waterveiligheid, Afvalwaterketen
Opsteller (bestuurlijk):	Bert Wiersema
Opsteller (ambtelijk):	Carolien Klunder, Kurt Meijer, Tinus Ubbens, Folkert van der Veen (team cultuurhistorie)
Uitgave:	Waterschap Noorderzijlvest
Status:	definitief
Datum:	26-03-2024

Copyright © 2024 Waterschap Noorderzijlvest

Waterschap Noorderzijlvest
Stedumermaar 1
Postbus 18
9700AA Groningen
www.Noorderzijlvest.nl
Tel. 050 304 89 11
KvK-nummer:5013099

Foto 1. (omslag) Aduarderzijen

INHOUD

---

1. Inleiding.....	4
1.1 Algemeen.....	4
1.2 Aanleiding.....	4
1.3 Doel en opzet programma watererfgoed.....	4
1.4 Lange termijn visie cultuurhistorische objecten.....	4
1.5 Leeswijzer.....	5
2. Beleid cultuurhistorie.....	5
2.1 Zorg voor het erfgoed.....	5
2.2 Leefomgeving en het erfgoed.....	5
2.3 Samen werken aan erfgoed.....	6
3. Afbakening programma Watererfgoed.....	6
3.1 Archeologisch erfgoed.....	7
3.2 Landschappelijk erfgoed.....	7
3.3 Gebouwd erfgoed.....	8
3.4 Archieven & collecties en Immaterieel erfgoed.....	9
4. Prioritering cultuurhistorische objecten.....	9
5. Werkwijze.....	10
5.1 Subsidiemogelijkheden.....	10
5.2 Samenwerken met derden.....	12
5.3 Duurzaamheid.....	12
6. Middelen NZV.....	12
6.1 Investeringsbudget.....	12
6.2 Onderhoudsbudget (Exploitatiebudget).....	13
6.3 Toelichting op toeslagpercentages.....	14
6.4 Baten: SIM onderhoudssubsidie.....	14
7. Periodiek onderhoud.....	15
8. Werkafspraken tussen teams NZV.....	16
Bijlagen:	
Bijlage 1: Overzicht objecten	
Bijlage 2: Programma Watererfgoed	
Bijlage 3: Uitgebreid	
Bijlage 4: Archeologisch erfgoed	
Bijlage 5: Landschappelijk erfgoed	
Bijlage 6: Gebouwd erfgoed	
Bijlage 7: SIM subsidie	
Bijlage 8: GIS kaart	

1 INLEIDING

1.1 Algemeen

Het waterbeheer in het beheergebied van Noorderzijlvest kent een lange geschiedenis en heeft een belangrijke rol gespeeld in de vorming van ons landschap. Tal van objecten die in het verleden zijn aangelegd, hebben vandaag de dag nog steeds een functie, een aantal echter niet meer. Deze objecten vertellen ons verhalen uit het verleden en daar zijn we als waterschap zuinig op.

1.2 Aanleiding

In augustus 2020 heeft het Algemeen Bestuur de ambitie voor onderhoud van cultuurhistorische objecten ondersteund door het beleid cultuurhistorie van het waterschap Noorderzijlvest vast te stellen. Om hieraan handen en voeten te geven is het noodzakelijk een overzicht te hebben van de onderhoudsopgave en kosten die het waterschap voor de komende periode heeft.

1.3 Doel en opzet programma Watererfgoed

Voor deze opgave is het programma Watererfgoed opgesteld om inzicht te krijgen welke maatregelen en kosten noodzakelijk zijn om de cultuurhistorische objecten de komende 10 jaar in stand te houden. In het programma Watererfgoed wordt gestreefd naar een sober en doelmatig onderhoud. Het beschikbare budget voor onderhoud is beperkt en staat onder druk.

Om te bepalen welke objecten een hoge en welke een lagere prioriteit krijgen is gekeken naar:

- de afbakening van objecten;
- de uit te voeren werkzaamheden per object;
- in welk jaar de werkzaamheden voor uitvoering gepland staan;
- de bijbehorende investerings-/exploitatiekosten per jaar.

De basis van dit programma Watererfgoed ligt in het 'beleid cultuurhistorie van het waterschap Noorderzijlvest', dat in augustus 2020 door het AB is vastgesteld. Daar voorafgaand is een inventarisatie uitgevoerd door Witteveen en Bos (2019). Het volledige beleidsdocument en de inventarisatie zijn te vinden in JOIN: Z/19/031551.

1.4 Lange termijn visie cultuurhistorische objecten

Met het opstellen van een programma worden de cultuurhistorische objecten ook op langere termijn behouden. Nadat de noodzakelijke maatregelen om achterstallig onderhoud aan een object zijn uitgevoerd, wordt het onderhoudsregime vastgelegd door dit op te nemen in Ultimo (asset beheer en onderhoudsprogramma). Dit zorgt ervoor dat de objecten periodiek en met vastgestelde regelmaat worden onderhouden. Deze werkwijze sluit aan op het assetmanagement zoals deze binnen NZV wordt uitgerold.

1.5 Leeswijzer

In dit programma Watererfgoed kijken we in het 2^e hoofdstuk even terug naar het beleidsdocument 'Anker in een veranderende wereld'. Hierin worden de ambities benoemd met betrekking tot het onderhouden van ons erfgoed. Hoofdstuk 3 gaat in op de afbakening van het programma; welke erfgoederen kunnen en willen we onderhouden? Het beleidsdocument kent een onderverdeling in vijf typen erfgoed. Per type wordt aangegeven of deze objecten wel of niet meegenomen zijn in het programma en waarom. De in het programma meegenomen objecten worden vervolgens in hoofdstuk 4 ingedeeld in categorieën waaruit een prioritering volgt. In hoofdstuk 5 worden verschillende mogelijkheden bekeken voor medefinanciering of het samen oppakken van het onderhoud met derden. Ook het onderwerp duurzaamheid en het uitdragen van het verhaal van het waterschap heeft hier een plek. De volgende hoofdstukken 6 en 7 gaan in op de benodigde en beschikbare budgetten. Er is veelal eerst een investeringsbudget nodig om een object weer in redelijke staat te brengen. Daarna wordt het object door middel van regulier onderhoud vanuit een exploitatiebudget in de jaren daarna onderhouden. Het programma Watererfgoed geeft een doorkijk in de kosten van de komende 10 jaar. Tot slot wordt in hoofdstuk 8 aandacht besteed aan de werkafspraken die gemaakt zijn tussen een aantal onderhoudsteams van ons waterschap.

2 BELEID CULTUURHISTORIE

Het beleidsdocument kent drie focuspunten die de ambities van het waterschap Noorderzijlvest ten behoeve van het onderhoud van het cultuurhistorisch erfgoed ondersteunen. Hieronder leest u in het kort wat deze focuspunten zijn en wat het beleid daarover zegt. (Voor het volledige beleid cultuurhistorie verwijzen we naar het beleidsdocument: 'Anker in een veranderende wereld.' Beleid cultuurhistorie van het waterschap Noorderzijlvest, d.d. augustus 2020.)

2.1 Zorg voor het erfgoed

Het waterschap draagt zorg voor het erfgoed uit het verleden. Het verleden is waar de basis van het waterschap ligt. De erfgoederen zijn veelal fysieke overblijfselen die gebruikt worden ter ondersteuning van ons waterschapsverhaal. Goede zorg voor het erfgoed past bij het uitdragen van dit verhaal.

Om zicht te houden op het cultuurhistorisch areaal, zal het erfgoed periodiek geïnspecteerd moeten worden en zullen de objecten worden opgenomen in een onderhoudssysteem.

De lijst met erfgoederen is een lijst die aan verandering onderhevig is. De inventarisatie, die in 2019 is uitgevoerd door Witteveen en Bos, vormt het vertrekpunt van het programma Watererfgoed. In de loop van de tijd zullen nieuwe objecten toegevoegd kunnen worden, doordat de status van objecten verandert. Er kunnen ook objecten overgedragen worden van het waterschap naar een andere partij omdat die beter zorg kunnen dragen voor het onderhouden van het object. Het programma Watererfgoed inclusief bijlagen is daarom een dynamisch document.

2.2 Leefomgeving en het erfgoed

Erfgoed en leefomgeving zijn twee elementen die met elkaar verbonden zijn in het hier en nu. Het waterschap wil bijdragen aan het doorgeven van ons mooie landschap aan de volgende generaties.

Het erfgoed kan bijdragen aan de zichtbaarheid van het waterschap in de leefomgeving. Erfgoed kan bovendien gecombineerd worden met opgaven uit deze tijd om daarmee het draagvlak voor bepaalde maatregelen te vergroten. Het erfgoed kan zo een koppelkans zijn voor andere opgaven, waardoor misschien een extra plus gerealiseerd kan worden.

2.3 Samen werken aan erfgoed

Het erfgoed van het waterschap is kenmerkend voor de omgeving. Bepaalde objecten kunnen een verbinding zijn tussen het waterschap met de omgeving, doordat bewoners en omwonenden ook geven om het erfgoed. Het waterschap zal waar mogelijk de omgeving actief betrekken bij het erfgoed.

Om de kosten voor het onderhoud voor het erfgoed te beperken, kan gebruik gemaakt worden van subsidies. Innovatie biedt tevens een kans om samen met (kennis)partners nieuwe technieken toe te passen die het erfgoed ten goede komen.

3 AFBAKENING PROGRAMME WATERERFGOED

De inventarisatielijst van cultuurhistorische objecten dat onderdeel is van het beleidsdocument vormt het vertrekpunt voor het programma Watererfgoed. Deze lijst is tot stand gekomen door input vanuit het waterschap zelf, door de archeologische monumentenkaart, de cultuurhistorische waardenkaarten Drenthe en Groningen en de database groen erfgoed. De inventarisatie is onderverdeeld in vijf categorieën erfgoederen, deze zijn archeologisch -, landschappelijk -, gebouwd-, archieven & collecties – en immaterieel erfgoed. De inventarisatielijst omvat niet alleen objecten die in eigendom zijn van het waterschap, maar ook objecten die het eigendom van het waterschap ‘raken’ en niet fysieke objecten.

Bij het opstellen van het programma is gekeken in hoeverre het waterschap aan de lat staat van deze laatst genoemde objecten. Verder is nagegaan of objecten op de lijst al in het regulier onderhoud worden meegenomen en waarvoor dus al onderhoudsbudget beschikbaar is (dit is meestal het geval bij de functionele objecten).

De inventarisatielijst is niet in beton gegoten. In de loop van de tijd kunnen nieuwe objecten aan de lijst toegevoegd worden. De status van objecten kan veranderen of objecten worden overgedragen naar een andere partij omdat die beter zorg kunnen dragen voor het onderhouden van het object.

Na de vaststelling van het beleid ‘Anker in een veranderende wereld’ zijn een aantal ‘nieuwe’ objecten aangedragen voor de lijst cultuurhistorische objecten. In dit programma is geen budget geraamd ten aanzien van het onderhoud van deze objecten. Voor een aantal objecten moet eerst worden uitgezocht wie onderhoudsplichtige is en waaruit het onderhoud van het object zou moeten bestaan. Het wel of niet onderhouden van deze objecten is een bestuurlijke keuze. Hiervoor wordt een apart AB voorstel opgesteld. Om welke objecten dit gaat, staat vermeld onderaan bijlage 2.

Bijlage 1. ‘Overzicht objecten’ geeft het overzicht van cultuurhistorische objecten waarvoor dit programma is opgesteld. Bijlage 8 geeft een overzichtskaart van de objecten die zijn opgenomen in het programma Watererfgoed.

In de volgende paragrafen worden de categorieën nader uitgewerkt en wordt per categorie aangegeven welke erfgoederen hieronder vallen.

3.1 Archeologisch erfgoed

Zie bijlage 4. 'Archeologisch erfgoed' voor het overzicht van het archeologische erfgoed.

Archeologische erfgoederen bevinden zich hoofdzakelijk onder de grond en hoeven daarom niet fysiek onderhouden te worden. Dit zijn dorpsgezichten, archeologische relictten en oude wierden.

Het is belangrijk om te weten dat dit archeologisch erfgoed er is, zodat we hiermee rekening houden bij de uitoefening van onze waterschapstaken. Dergelijke erfgoederen worden in bestemmingsplannen van gemeenten vermeld met daarbij de geldende beperkingen. Bij voorgenomen activiteiten zullen deze ten alle tijden geraadpleegd moeten worden. Bevoegde instanties toetsen initiatieven aan een geldig bestemmingsplan. Bovendien regelt de Erfgoedwet hoe we bij ruimtelijke plannen rekening moeten houden met het erfgoed in de bodem.

Vanwege bovengenoemde redenen wordt het onderhoud van archeologisch erfgoed niet in dit programma Watererfgoed meegenomen. Uitzondering daarop is de begraafplaats Menkeweer; deze locatie is onlangs gerestaureerd.

3.2 Landschappelijk erfgoed

Zie bijlage 5. 'Landschappelijk erfgoed' voor het overzicht van het landschappelijk erfgoed. De locaties van deze landschappelijke erfgoederen zijn ook terug te vinden in GeoWeb (Waterschapskaart/Landen erfgoed).

Het waterschap heeft een aantal landschappelijke elementen dat als erfgoed wordt aangeduid. Het betreft (zee- en regionale) dijken, waterlopen en groenelementen (bijvoorbeeld een bomenrij).

De, in de inventarisatie genoemde, regionale dijken liggen grotendeels op percelen die geen eigendom zijn van ons waterschap. Het beheer en onderhoud van deze dijken ligt over het algemeen bij derden. Deze dijken vallen onder toezicht van de provinciale regeling en regels hieromtrent zijn vastgelegd in bestemmingsplannen.

Ook hierbij geldt dat het belangrijk is om te weten dat dit erfgoed er is en dat er met het uitoefening van onze waterschapstaken rekening mee wordt gehouden.

Landschappelijk erfgoed wordt eveneens in bestemmingsplannen van gemeenten aangegeven. Bij voorgenomen activiteiten zullen deze bestemmingsplannen ten alle tijden geraadpleegd moeten worden. Bevoegde instanties toetsen de initiatieven aan het geldende bestemmingsplan. De Erfgoedwet regelt ook hoe bij ruimtelijke plannen rekening moeten worden gehouden met het landschappelijk erfgoed.

Het (reguliere) onderhoud van genoemd landschappelijk erfgoed van de *primaire kering* gebeurt door het waterschap of wordt door derden in opdracht van het waterschap uitgevoerd. Hiervoor is onderhoudsbudget beschikbaar.

Bij de *regionale keringen* ligt het eigendom niet altijd bij het waterschap maar vaak bij derden. Het onderhoud van de regionale keringen wordt soms uitgevoerd door de eigen dienst maar meestal uitgevoerd door derden. Het waterschap heeft daarvoor onderhoudsbudget beschikbaar.

Voor wat betreft de in de inventarisatie genoemde *waterlopen* geldt dat deze onderdeel uitmaken van het (hoofd)watersysteem en dus al worden meegenomen in het reguliere beheer en onderhoud. Hiervoor is budget beschikbaar. Het onderhoud aan waterlopen die op de lijst staan van cultuurhistorie wordt niet anders uitgevoerd dan het onderhoud aan 'standaard' waterlopen. Ook hier geldt weer voor dat gemeenten deze landschappelijke elementen borgen met regels in bestemmingsplannen.

Van een aantal genoemde groenelementen moet nog gekeken worden naar nut en noodzaak voor instandhouding van dit erfgoed omdat niet alle informatie daarover bekend is.

In het programma Watererfgoed wordt alleen het onderhoud van landschappelijk erfgoed in eigendom van het waterschap meegenomen, waarvoor nog geen onderhoudsregime is bepaald en waarvoor nog geen regulier onderhoudsbudget beschikbaar is.

Een voorbeeld van landschappelijk erfgoed dat wel wordt meegenomen in dit programma is de bomenrij langs de Allard Kwastweg. Hier is gebleken dat het waterschap verplichtingen heeft ten aanzien van de instandhouding ervan.

3.3 Gebouwd erfgoed

Zie bijlage 6. 'Gebouwd erfgoed' voor het overzicht van het gebouwd erfgoed. De locaties van het gebouwd erfgoed zijn terug te vinden in GeoWeb (Waterschapskaart/Land- en erfgoed).

Het waterschap heeft veel verschillend gebouwd erfgoed. Het betreft een aantal bruggen, sluizen, gemalen, duikers, kademuren, waarhuizen maar ook kunstwerken. Ook hiervoor geldt dat we de inventarisatie opnieuw bekeken hebben. Objecten die geen rijksmonumentale status hebben en die nog een functie in het watersysteem hebben worden vaak al vanuit een regulier onderhoudsbudget onderhouden. Bijvoorbeeld:

- Bruggen vanuit onderhoudsbudget team Onderhoud Noord;
- Gemalen vanuit onderhoudsbudget team technisch onderhoud (TTO);
- Kunstwerken zijn onderdeel van het object waarin of waarop ze zich bevinden.

Het programma Watererfgoed bevat alleen die objecten die van culturele waarde zijn voor ons waterschap en waarvoor nog geen regulier onderhoudsbudget beschikbaar is bij één van de onderhoudsteams. Hoofdstuk 4 beschrijft het gebouwd erfgoed meer inhoudelijk; het programma Watererfgoed is hoofdzakelijk voor deze objecten opgesteld. In dit hoofdstuk worden de objecten in vier categorieën ingedeeld en wordt een prioritering gegeven voor het uitvoeren van het onderhoud aan deze objecten.

3.4 Archieven & collecties en Immaterieel erfgoed

De inventarisatielijst benoemt ook ‘archieven & collecties en immaterieel’ erfgoed. Dat kunnen kunstwerken zijn die in het bezit zijn van het waterschap, bijvoorbeeld schilderijen, voorwerpen, documenten e.d.. Dit erfgoed wordt goed bewaard en onderhouden door het waterschap en daarvoor is budget beschikbaar. Veelal in het budget van het object waar de kunstwerken hangen. Een mooi voorbeeld is het glasmazaïek in gemaal Spijksterpompen en Noordpolderzijl).

Bovengenoemde objecten en immateriële erfgoederen maken geen deel uit van het programma. Het bewaren en onderhouden van (tastbare) archiefstukken is regulier belegd bij team I&A.

4 PRIORITERING CULTUURHISTORISCHE OBJECTEN

Budgetten voor het onderhouden van objecten zijn niet uitputtend. Elk jaar zal het algemeen bestuur door vaststelling van het investerings- en exploitatiebudget keuzes moeten maken welke werkzaamheden aan cultuurhistorische objecten uitgevoerd kunnen worden en in welk tempo. Het programma Watererfgoed doet een voorstel voor de verdeling van de restauratie en/of groot onderhoudswerkzaamheden over een periode van 10 jaar. Nadat objecten in een goede staat van onderhoud zijn teruggebracht, wordt het periodiek onderhoud gepland. Het programma doet ook voor het periodiek onderhoud een voorstel voor de komende 10 jaar. Elke vijf jaar wordt het programma geëvalueerd en indien nodig aangepast.

Om te komen tot een prioritering voor de uitvoering van werkzaamheden aan cultuurhistorische objecten zijn gesprekken gevoerd met collega's uit verschillende teams. Hieruit is de volgende prioritering gekomen:

- *Rijksmonumenten*

Hiervoor geldt via de Erfgoedwet een wettelijke verplichting met betrekking tot het onderhouden van rijksmonumenten. Voor deze objecten zijn vaak diverse subsidies en bijdragen beschikbaar. (Zie hoofdstuk 5.1.)

- *Gemeentelijke & provinciale monumenten, inclusief karakteristieke objecten*

Op basis van een gemeentelijke erfgoedverordening of het Bouwbesluit kan een gemeente handhavend optreden bij het onderhouden van gemeentelijke monumenten. Elke gemeente kent zijn eigen regels hieromtrent.

- *In functie zijnde en water gerelateerde objecten die geen monument zijn*

Deze objecten kennen vaak al een onderhoudsregime vanuit een regulier onderhoudsbudget juist omdat ze nog in functie zijn.

- *Water gerelateerde objecten met cultuurhistorische waarde die niet meer in functie zijn*

Dit zijn vaak objecten die we ‘vergeten’ zijn en dus ook geen onderhoudsregime kennen. Voor het vertellen van het waterverhaal zijn ze vaak wel belangrijk. Daarom is het goed dat we het onderhoud van deze objecten goed beleggen door middel van het opstellen van een

onderhoudsregime inclusief het benodigde budget daarvoor.

- *Overige objecten met cultuurhistorische waarde*

Alle objecten die niet vallen onder één van de hiervoor genoemde categorieën, maar waarvan we vinden dat ze deel uitmaken van onze cultuurhistorie en die we daarom willen onderhouden, vallen in deze categorie.

Uit inspecties is gebleken dat een aantal cultuurhistorische objecten achterstallig onderhoud heeft. Deze objecten moeten eerst naar een aanvaardbaar onderhoudsniveau worden gebracht voordat ze in een periodiek onderhoudsregime worden meegenomen. Hiervoor is investeringsbudget benodigd.

Functioneel cultuurhistorisch erfgoed, waarvoor op dit moment geen regulier onderhoudsbudget beschikbaar is, heeft een hogere prioritering ten opzichte van een niet functioneel object. Dit in het kader van de 'basis op orde'.

*Foto 2. Warffumerverlaat
(in functie, water gerelateerd)*

*Foto 3. Wetsingerzijl
(niet meer in functie, water gerelateerd)*

5 WERKWIJZE

5.1 Subsidiemogelijkheden

Voorafgaand aan restauratie- en/of grootonderhoudswerkzaamheden wordt verkend of voor de uit te voeren werkzaamheden aan een cultuurhistorisch object subsidiemogelijkheden aanwezig zijn. Er zijn tal van bekende subsidiemogelijkheden waar reeds door NZV gebruik van wordt gemaakt. Onderstaande lijst geeft de subsidiemogelijkheden weer die van toepassing kunnen zijn. Op voorhand staat nooit vast of een aangevraagde subsidie ook daadwerkelijk kan worden verkregen. Bijvoorbeeld omdat bij een beperkt subsidiebudget andere keuzes worden gemaakt dan voor de projecten van Noorderzijlvest. Noorderzijlvest spant zich tot het uiterste in om de restauratie en herstelwerkzaamheden zoveel mogelijk mede te financieren vanuit subsidieprogramma's van overheden.

Subsidieregeling instandhouding monumenten (SIM).

Dit betreft een onderhoudssubsidie voor instandhouding van rijksmonumenten. Deze subsidie wordt verstrekt voor de duur van zes jaar. Binnen deze periode worden onderhoudswerkzaamheden uit een vooraf opgesteld instandhoudingsplan uitgevoerd. Voor veel rijksmonumenten van het

waterschap is SIM subsidie toegekend. Er wordt jaarlijks een gedeelte van de totale subsidie uitgekeerd.

De rijksmonumentale begraafplaats Menkeweer is recentelijk gerestaureerd. Na afloop van het onderhoudscontract zal hiervoor SIM subsidie worden aangevraagd.

De Hunsingosluis maakt onderdeel uit van het allard 'Nieuwe Waterwerken Zoutkamp' en zal in 2025 gerestaureerd worden. Ook voor de Hunsingosluis zal in de toekomst SIM subsidie worden aangevraagd.

Foto 4. Hunsingosluis (rijksmonument)

Subsidieregeling Regulier onderhoud voor monumenten in aardbevingsgemeenten (RORG)

Deze subsidie is bedoeld voor regulier onderhoud aan rijks monumentale woonhuizen in de aardbevingsgemeenten. Maar hiervoor geldt, dat er geen andere instandhoudings- subsidie van het Rijk of provincie mag zijn verkregen.

Het Nationaal Programma Groningen (NPG),

Is een samenwerkingsverband tussen het Rijk, provincie en gemeenten en kent diverse programma's waarvoor subsidies beschikbaar zijn.

Voor het programma Watererfgoed is een aanvraag bij de provincie Groningen ingediend. We hebben bericht gekregen dat we op dit moment op een reservelijst staan.

Onder het NPG valt ook het project 'Toukomst' waarin het met elkaar werken aan beter wonen, leven en werken in Groningen centraal staat. Het waterschap denkt hierin ook mee en soms lukt het NZV om mee te liften met een idee waardoor een mooie plus voor de omgeving ontstaat.

TenneT is een bijdrage ter compensatie voor de aanleg van een hoogspanningsverbinding in Groningen. Het Rijk en de provincie Groningen hebben ook bijna 15 miljoen euro beschikbaar gesteld om de natuur en het landschap te compenseren voor de aanleg van de hoogspanningsverbinding van TenneT. Er is een programmaplan opgesteld waarin mogelijke compenserende maatregelen worden genoemd om het omliggend landschap te verbeteren en om landschappelijke structuren te versterken. Voorbeeld is het project 'restauratie Aduaderzijlen' waar het programma TenneT een financiële bijdrage doet voor pluspunten in de omgeving. Het waterschap heeft nog een aantal projecten aangedragen die mogelijk in aanmerking komen voor een bijdrage.

Voor het **Waddenfonds** bereiden we ons voor om enkele van onze cultuurhistorische objecten langs de waddenzeekust onderdeel uit te laten maken van een programma van het investeringskader Waddengebied.

Door middel van het benutten van subsidiemogelijkheden zorgen we voor het onderhoud aan onze cultuurhistorische objecten, tegen zo laag mogelijke kosten.

*Foto 5. Gemaal De Waterwolf
(rijksmonument)*

5.2 Samenwerken met derden

Bewoners en andere partners uit ons beheersgebied zijn soms nauw betrokken bij een cultuurhistorisch object. Het waterschap kan in de toekomst het onderhoud van bepaalde objecten gezamenlijk met hen verrichten. Te denken valt aan snoei- en/of groen- en schoonmaakwerkzaamheden. Ook kunnen omwonenden een oogje in het zijl houden op de onderhoudstoestand. We staan open voor suggesties en ideeën vanuit de omgeving. Zo dragen we samen de zorg voor de ruimtelijke kwaliteit van het landschap.

5.3 Duurzaamheid

Wanneer cultuurhistorisch erfgoed gerestaureerd wordt, zal het object waar mogelijk verduurzaamd worden. Op welke wijze hier invulling aan wordt gegeven verschilt per object. Zo kan het zijn dat verduurzaming betekent dat gekeken moet worden naar keuzes om de CO2 uitstoot te verminderen of zoveel mogelijk klimaatneutraal te worden. Waar nodig en gewenst wordt met de omgeving het gesprek aangegaan over de uit te voeren werkzaamheden en om te inventariseren of het object kan bijdragen aan de revitalisering van de omgeving en/of het uitdragen van het verhaal van het waterschap. Te denken valt aan het plaatsen van informatieschildjes bij een object over de geschiedenis ervan. Ook kunnen objecten opgenomen worden in een fiets- of wandelroute waarbij informatie over deze objecten wordt gegeven met als doel het vertellen van het verhaal van het waterschap.

6 MIDDELEN NZV

6.1 Investeringsbudget

Noorderzijlvest had van 29 gebouwde cultuurhistorische objecten geen inzicht op de huidige onderhoudstoestand. Daarom is voor elk van deze objecten een nadere inspectie uitgevoerd. Deze inspectie is uitgevoerd in 2022 door Holstein Restauratie Architectuur in samenwerking met Wieringa Bouwadvies.

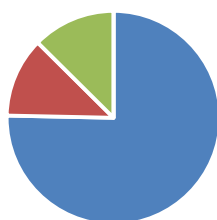
Uit deze inspectie bleek dat een aantal objecten een restauratiebehoefte hebben. Deze objecten moeten eerst naar een aanvaardbaar onderhoudsniveau worden gebracht, voordat er een periodiek onderhoudsregime kan worden uitgerold. Voor de te restaureren objecten zal een investeringsbudget worden aangevraagd. Het programma Watererfgoed doet een voorstel voor de benodigde restauratiewerkzaamheden per object gepland over een tijdsperiode van 10 jaar. Zie bijlage 2. 'Programma Watererfgoed'.

In dit programma is *geén* rekening gehouden met ‘nieuwe’ investeringen uit andere opgaven, zoals het vis passeerbaar maken van sluizen.

Jaar	2024	2025	2026	2027	2028
Budget	€ 1.481.000	€ 901.000	€ 1.049.000	€ 1.036.000	-

Tabel 1. Benodigde investeringsbudgetten voor de komende 5 jaar (zie bijlage 2 voor 10 jaar)

Besteding investeringsbudget 2024-2028

■ Rijksmonumenten ■ In functie ■ Niet in functie ■ Overige

Cirkeldiagram 1. Benodigde investeringsbudgetten voor de komende 5 jaar

Besteding budget 2024:

- Restauratie + verduurzaming dak gemaal De Waterwolf
(uitvoeringskrediet door AB in oktober 2023 reeds vastgesteld)
- Vernieuwen dak waarhuis Schaphalsterzijl
- Aanpassen natte groep waarhuis Schouwerzijl
- Voorbereiding restauratie vijf sluizen te Veenhuizen
- Voorbereiding restauratie sluis Schaphalsterzijl
- Voorbereiding restauratie sluis Wetsingezijl

Besteding budget 2025:

- Uitvoering restauratie vijf sluizen te Veenhuizen
- Uitvoering restauratie sluis Schaphalsterzijl
- Uitvoering restauratie sluis Wetsingezijl

Besteding budget 2026:

- Restauratie metsel- en voegwerk inclusief stucwerk waarhuis Aduarderzijl
- Dubbele beglazing waarhuis Aduarderzijl
- Restauratie metsel- en voegwerk inclusief stucwerk waarhuis Schaphalsterzijl
- Dubbele beglazing waarhuis Schaphalsterzijl
- Restauratie Klief in het Warffumermaar

Besteding budget 2027:

- Vervangen dak waarhuis Aduarderzijl
- Asbestsanering waarhuis Aduarderzijl
- Vervangen schuurtje waarhuis Aduarderzijl
- Onderhoud voormalige sluis Noordpolderzijl, inclusief plaatsing houten sluisdeuren

6.2 Onderhoudsbudget (Exploitatiebudget)

Wanneer een cultuurhistorisch object op een aanvaardbaar onderhoudsniveau is gebracht of al een aanvaardbaar onderhoudsniveau heeft, kan een periodiek onderhoudsregime worden opgesteld. Voor gelijksoortige objecten wordt één regime bepaald. Maar voor een groot aantal unieke cultuurhistorische objecten geldt dat een specifiek onderhoudsregime moet worden bepaald.

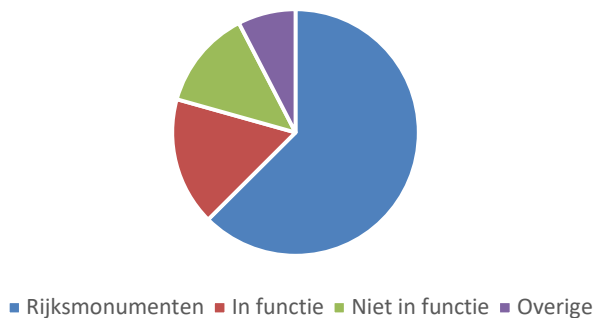
Het programma Watererfgoed geeft een overzicht van de reguliere onderhoudswerkzaamheden per object per jaar over een periode van 20 jaar. Zie bijlage 2.

Na vaststelling van dit programma zullen de reguliere onderhoudswerkzaamheden per object bekend zijn en vastgelegd worden in ons beheerssysteem Ultimo. Hoofdstuk 7 gaat hier dieper op in.

Jaar	2024	2025	2026	2027	2028
Budget	€ 224.000	€ 238.000	€ 233.000	€ 227.000	€ 236.000

Tabel 1. Benodigde exploitatiebudgetten voor de komende 5 jaar (zie bijlage 2 voor 10 jaar)

Besteding exploitatiebudget 2024-2028

Cirkeldiagram 2. Benodigde exploitatiebudgetten voor de komende 5 jaar

De exploitatiebudgetten 2024-2028 worden besteed aan periodieke onderhoudswerkzaamheden zoals schilderwerk, reparatie metsel- en voegwerk, conservering betonwerk, vervangen van houtwerk (remmingswerk/beschoeiing bij objecten), het jaarlijks schoonmaken van bepaalde de objecten en het groen onderhoud bij objecten.

Voor een compleet overzicht van de geplande werkzaamheden per jaar wordt verwezen naar bijlage 3.

6.3 Toelichting op toeslagpercentages

Elke raming van kosten kent materiaalkosten en kosten van manuren. Daarnaast rekent een aannemer voor het inrichten van een werkterrein op de bouwlocatie en de inzet van benodigd materieel een percentage over deze basiskosten. Dit zijn de algemene bouwplaatskosten. Ook wordt een bepaald toeslagpercentage gerekend voor de zogenaamde 'apparaatskosten' van de aannemer. Dit zijn algemene kosten die niet toe te schrijven zijn aan de afzonderlijke posten van de opdracht en hangen niet direct samen met bepaalde werken. Een toeslagpercentage voor winst en risico spreekt voor zich.

In gevallen van groot onderhoud of een bundeling van meerdere onderhoudswerkzaamheden besteedt het waterschap de Voorbereiding (onderzoeken, opstellen voorlopig/definitief ontwerp,

kostenraming), de Aanbesteding en het Toezicht op de werkzaamheden vaak uit. Indien dit het geval is wordt een toeslagpercentage voor VAT meegenomen. Dit is vaak het geval bij grotere restauratieprojecten. Hieronder een tabel met de voor het programma Watererfgoed aangehouden toeslagpercentages.

Aangehouden toeslagpercentages (%) NZV:	
Algemene bouwplaatskosten	12 %
Algemene kosten, winst en risico	16 %
Voorbereiding, aanbesteding, toezicht (alleen bij grote investeringsprojecten & bundeling kleine objecten)	20 %
Aanpassing prijspeil 2022 naar 2023 (indien overgenomen uit inspectie Holstein)	15 %
Totaal toeslagpercentages, inclusief aanpassing prijspeil (C9)	63 %
Tbv investering: VAT inbegrepen (geen aanpassing prijspeil) (C10)	48 %
Tbv exploitatie: zonder VAT (geen aanpassing prijspeil) (C11)	28 %
Bijkomende % verwerkt in MIOP:	
btw	21% %
Jaarlijkse indexering per jaar	3 %
Risico op kostenraming	15 %

Tabel 1. Toeslagpercentages in programma Watererfgoed

In bijlage 3 staat per object achter de totaalbedragen (lichtgroene regels) met welk toeslagpercentage gerekend is. Deze totaalbedragen zijn één op één overgenomen in bijlage 2. Aan het einde van dit programma overzicht worden de jaarlijkse indexering, de btw en het risicopcentage verrekend.

Foto 6. Sluis en kunstwerk op de dijk te Noordpolderzijl

6.4 Baten: SIM onderhoudssubsidie

Voor bijna alle rijksmonumenten is in de loop der jaren SIM subsidie aangevraagd en toegekend. Gedurende zes jaar achtereen wordt 1/6 deel van het totaal toegekende subsidiebedrag aan NZV betaald. Deze wordt als bate op de juiste kostenplaats geboekt. In de Q-rapportages wordt melding gemaakt van de ontvangst van deze baten. Het is niet altijd te zeggen of een bate ten gunste komt van het investeringsbudget of het exploitatiebudget; dat hangt af van het soort werkzaamheden die verricht worden met behulp van deze subsidiegelden. Ook wisselt het jaarlijks te ontvangen bedrag, omdat de subsidie voor rijksmonumenten in verschillende jaren is aangevraagd.

Na afloop van de termijn van zes jaar kan opnieuw SIM subsidie worden aangevraagd. Het is niet gezegd dat de SIM subsidie weer wordt toegekend en hoe hoog dit bedrag voor een object zal zijn. Ook is onzeker hoelang deze subsidieregeling in de toekomst nog zal blijven bestaan.

7 PERIODIEK ONDERHOUD

Zoals in paragraaf 6.2 al is aangegeven wordt voor elk cultuurhistorisch object na restauratie tot periodiek onderhoud overgegaan. Dit met als doel om in de toekomst geen achterstallig onderhoud meer op te lopen. Omdat het om veel diverse objecten gaat, moet voor (bijna) elk object afzonderlijk bepaald worden wat de onderhoudsbehoefte is. Periodieke onderhoudswerkzaamheden worden in het programma Watererfgoed per type onderhoud gebundeld, zoals schilderwerk, herstel metsel- en voegwerk, betonwerk, houtwerk, etc. De werkzaamheden aan rijksmonumentale objecten waarvoor we SIM subsidie ontvangen worden in instandhoudingsplannen verder verfijnd weergegeven. Per object wordt zo'n instandhoudingsplan opgesteld. Deze instandhoudingsplannen zijn te vinden in JOIN. De betreffende zaaknummers zijn te vinden in het Excel overzicht SIM subsidie, zie bijlage 7. 'SIM subsidie'. Vanuit deze instandhoudingsplannen zijn de daarin aangegeven werkzaamheden en bijbehorende kosten in het programma Watererfgoed overgenomen. (Voor zover deze werkzaamheden de afgelopen jaren nog niet zijn uitgevoerd.)

Dit programma is met het doel opgesteld ervoor zorgen dat de jaarlijks in de toekomst benodigde reguliere (exploitatie) onderhoudsbudgetten voor cultuurhistorische objecten steeds uitkomen op een redelijk evenredig budget. Daarvoor is veel gepuzzeld over wanneer welke werkzaamheden bij welk object uitgevoerd moeten worden.

Na instemming van het bestuur met de benodigde investerings- en exploitatiebudgetten kan het team cultuurhistorie met de geplande werkzaamheden aan de slag. De komende vier jaar zal een inhaalslag worden uitgevoerd om het achterstallig onderhoud bij een aantal cultuurhistorische objecten uit te voeren. Na restauratie zullen deze objecten in ons beheerssysteem Ultimo worden overgenomen (zie Intermezzo over Ultimo). Er kan met het opnemen van het periodiek onderhoud in Ultimo al direct na vaststelling van het programma Watererfgoed gestart worden met die objecten die momenteel al in een gewenste onderhoudsstatus zijn. Hierover wordt afstemming gezocht met het assetmanagementteam binnen het waterschap.

Foto 7. Waarhuis Schaphalsterzijl (rijksmonument met SIM subsidie)

Intermezzo Ultimo

Waterschap Noorderzijlvest maakt gebruik van Ultimo; een beheerssysteem voor al onze assets. Voor elk object wordt in Ultimo een (preventief) onderhoudsregime opgenomen om te voorkomen dat assets falen en daarmee een risico vormen voor ons watersysteem. Het waterschap werkt op basis van het risico gestuurd beheer en onderhoud. Het programma Watererfgoed sluit aan bij de assetmanagementmethode zoals deze voor Noorderzijlvest momenteel wordt uitgerold. Voor meer informatie over assetmanagement bij waterschap Noorderzijlvest wordt korthedshalve verwezen naar het 'Strategisch assetmanagement plan'.

Hoe werkt Ultimo in de praktijk?

Voor elke periodieke onderhoudsactiviteit vanuit het opgestelde onderhoudsregime wordt in Ultimo een zogenaamde 'job' aangemaakt in een bepaald jaar op een bepaalde datum. Deze job wordt automatisch of door de planner toegewezen aan een collega die zorgt voor de voorbereiding en uitvoering van deze job. Voor elke job kan worden aangegeven wanneer deze in de werkvoorraad van een collega wordt gezet om te worden opgepakt. (Voor werkzaamheden aan rijksmonumenten moet bijvoorbeeld een aanzienlijk langere voorbereidingstijd worden genomen in verband met de benodigde vergunningen en de aan te leveren gegevens daarvoor.) Op deze manier borgen we het onderhoud aan onze cultuurhistorische objecten.

8 WERKAFSPRAKEN TUSSEN TEAMS NZV

Ten behoeve van het onderhoud van cultuurhistorische objecten is een zogenaamd 'team cultuurhistorie' in het leven geroepen. Dit team bestaat uit een projectleider (team P&P), twee werkvoorbereiders (teams Onderhoud & team TTO) en een vakspecialist civiele techniek (team Onderhoud). Zij zijn verantwoordelijk voor alle restauratiewerkzaamheden en het periodieke onderhoud van cultuurhistorische objecten in dit programma.

Er staan, zoals eerder vermeld, verschillende door Noorderzijlvest als cultuurhistorisch aangemerkte in functie zijnde objecten op de lijst, zoals bruggen en gemalen. Deze objecten worden al onderhouden door één of meerdere teams binnen NZV. De onderhoudswerkzaamheden van deze objecten worden bekostigd uit het reguliere onderhoudsbudget van die teams of het object kent een eigen onderhoudsbudget. Bedoelde objecten staan meestal al in Ultimo inclusief het bijbehorende periodieke onderhoud. Deze objecten maken daarom geen deel uit van dit programma.

De categorie rijksmonumenten is een bijzondere. Voor deze objecten hebben we SIM subsidie aangevraagd en meestal ook verkregen. Het team cultuurhistorie is verantwoordelijk voor het uitvoeren van de werkzaamheden die in het zogenaamde 'instandhoudingsplan' zijn benoemd. Indien na de uitvoeringsperiode van zes jaar een verantwoording gevraagd wordt, zal het team cultuurhistorie deze ook verzorgen, in samenwerking met de senior medewerker subsidies (team Strategie).

Er zijn meerdere cultuurhistorische objecten waarvoor de verantwoordelijkheid voor beheer en onderhoud bij verschillende teams ligt. Bij het uitvoeren van het onderhoud aan deze objecten geeft dit onduidelijkheden. Hieronder worden de afspraken tussen de teams benoemd. Het gaat om de volgende rijksmonumenten:

- **Gemaal de Waterwolf**
- **Rioolgemaal Damsterdiep**
- **Oosterdijkshornerverlaat (sluis)**

<u>Type onderhoud</u>	<u>Verantwoordelijk team</u>	<u>Budget</u>
Operationeel Beheer	Beheer WsWv	exploitatie Beheer
Bouwkundig- en civieltechnisch onderhoud	Team cultuurhistorie	cultuurhistorie
Elektrotechnisch	Team TTO	exploitatie TTO
Werktuigbouwkundig	Team TTO	exploitatie TTO

De gemalen kennen ook beheerskosten. Hieronder vallen bijvoorbeeld de gemaakte uren door de machinisten en de verbruikte energie. Voor deze kosten is een apart budget beschikbaar. Bij het gemaal de Waterwolf valt dit budget onder de verantwoording van de teamleider Beheer WSWV. Bij het rioolgemaal Damsterdiep vallen de beheerskosten onder de verantwoording van de teamleider Beheer Afvalwaterketen.

In het instandhoudingsplan (SIM subsidie) staan zowel bouwkundige/civieltechnische/werktuigbouwkundige werkzaamheden. Voorafgaande het jaar van uitvoering van bepaalde onderhoudswerkzaamheden wordt met de bovengenoemde teams gezamenlijk overlegd welk team welke werkzaamheden oppakt. Voorgenomen onderhoudswerkzaamheden worden altijd gemeld bij het operationele team. Zo houdt het operationele team overzicht van geplande werkzaamheden en kunnen eventuele knelpunten in de planning gesignaleerd worden. Alle voorgenomen werkzaamheden worden daarnaast met het team cultuurhistorie doorgenomen. Het team cultuurhistorie geeft advies met betrekking tot de voorbereiding en uitvoering van de werkzaamheden. Omdat het om rijksmonumenten gaat, moet vaak rekening gehouden worden met specifiek voor rijksmonumenten geldende randvoorwaarden.

Foto 8. Rioolgemaal Damsterdiep

Foto 9. Sluis Oosterdijkshornerverlaat

